

Ad Soyad : Fahri Dönmez

Şube No : TYBS-109-01

Öğrenci No : 12213251

Bölüm : Bilgisayar Mühendisliği

Genel Ekonomi
2000-2012 Dönemine Ait Türkiye'nin Dış Ticaret Gelişmelerinin Analizi

Prof. Dr. Ahmet Gökçen

2000-2012 DÖNEMİNE AİT TÜRKİYE'NİN DIŞ TİCARET GELİŞMELERİNİN ANALİZİ

Dış ticaret istatistikleri başta ödemeler dengesi olmak üzere çok yaygın kullanımı olan istatistiklerden birisidir. Ulusal ve uluslararası kuruluşlar tarafından yoğun şekilde kullanılmaktadır. Dış ticaret istatistikleri mal ithalat ve ihracatını kapsamaktadır.

Stratejik hedefimiz, dünya mal ticaretinden bugün aldığımız payı artırmak. Dünya mal ticaretinden 2015 yılında yüzde 1 pay alarak ihracatımızı 170 milyar dolara, 2023 yılında da yüzde 1,5 pay alarak 500 milyar dolara çıkarmaktır.

2000 yılı gerek uluslararası piyasalarda Euro/Dolar paritesinde Euro aleyhine yaşanan gelişmeler, gerekse ham petrol fiyatlarında gözlenen yüksek artışın maliyetleri artırıcı etkisi gibi dışsal faktörlerden kaynaklanan olumsuz gelişmeler sebebiyle, ihracatçılar açısından zor bir yıl olmuştur. Ayrıca Ekonomik Program'ın ilk yılı olması sebebiyle, enflasyon hedefine paralel olarak yürütülmekte olan kur politikası, ihracatımızı olumsuz yönde etkileyen diğer bir gelişme olmuştur.

Dışsal ve içsel faktörlerden kaynaklanan tüm bu olumsuzluklar neticesinde, 2000 yılında ihracatımız %4,4'lük artışla 27,8 milyar dolara ulaşmıştır.

2000 yılı toplam ihracatının %91,2'lik bölümünü imalat sanayi ürünleri, %7,1'lik bölümünü tarım ve ormancılık ürünleri ve %1,4'lik bölümünü madencilik ürünleri oluşturmuştur.

2000 yılı ihracatının ülke ve ülke gruplarına göre ayırımına bakıldığında ise; en önemli ihraç pazarımız olan OECD ülkelerine yönelik ihracatın 19 milyar dolar olarak gerçekleştiği görülmektedir. Aynı şekilde Avrupa Birliği'ne yönelik ihracatımız 14,5 milyar dolar olurken, OECD ülkelerinin toplam ihracatımız içindeki payı ise % 68,4 olmuştur. Söz konusu dönemde OECD üyesi olmayan ülkelere yönelik ihracatımız ise, bir önceki yıla göre değerinde % 1,6 oranında artarak 7,9 milyar dolar olmuş ve genel ihracatımız içerisindeki payı da % 28,3 düzeyinde gerçekleşmiştir.

Ülke sıralamasında ise, ilk sırada 5,1 milyar dolar ile Almanya yer alırken onu sırasıyla ABD, İtalya, İngiltere ve Fransa izlemiştir.

Dünya hasılasında 2001 yılı ile birlikte başlayan yavaşlama süreci, 11 Eylül saldırılarının ardından daha da belirgin hale gelmiş ve 2001 yılında dünya hasılası %2.4 artış ile son 10 yılın en düşük büyüme oranını gerçekleştirmiştir.

Dünya hasılasının artış hızında görülen bu yavaşlama ile birlikte 2001 yılında dünya mal ihracatı, %4,1 daralma yaşamış ve 6,456 trilyon dolar düzeyinden 6,191 trilyon dolar düzeyine gerilemiştir.

2002 yılında ABD ve gelişmiş Asya ekonomilerinde gözlenen talep iyileşmeleri ve Çin ekonomisindeki büyüme dünya ekonomisinde görece bir canlanma yaşanmasına sebep olmuş, ancak AB ve Japonya ekonomilerinde talep artış hızının düşmesiyle birlikte 2002 yılı dünya hasılası büyüme oranı %3 olmuştur. Aynı yıl dünya ihracatı ise 2001 yılına kıyasla %4,9 artışla 6,493 trilyon dolar olmuştur.

Dünyada söz konusu gelişmeler yaşanırken, ülkemizde 2001 yılı Şubat ayında görülen ekonomik krizin ardından ihracatımızda ciddi oranda bir artış görülmüştür. Kriz sonrasında serbest dalgalanmaya bırakılan Türk Lirası'nın büyük oranlı devalüe edilmesi ve krizin etkisiyle birlikte büyük oranda daralan iç talep sonucunda, firmalar, krizden çıkış yolu olarak ihracata yönelmişlerdir. Bunun neticesinde, ihracat 2001 yılında, 2000 yılına göre %12,8 oranında artmış ve 31,3 milyar dolar olmuştur.

2001 yılında görülen ihracat artışı, yüksek oranlı devalüasyon gibi bir gelişmenin olmamasına rağmen, 2002 yılında da devam etmiş ve 2001 yılına göre %15,1 oranında artışla 36 milyar dolar olmuştur. Sağlanan bu yüksek oranlı artışta, iç talepte devam eden durgunluk, özellikle imalat sanayi üretimindeki artış, işgücü verimliliğindeki yükseliş, reel işgücü maliyetlerindeki düşüş ve 2001 yılında gerçekleştirilen ihracat bağlantılarının çok etkili olduğu anlaşılmaktadır.

2003 yılında, ihracat artışımızın sürdürülebilir bir yapıya kavuşturulmasını temine kamu ve özel sektör temsilcileri bir araya gelerek, ihracatımızın önüne bir vizyon oluşturacak yol haritası çizilmesi çalışmalarını yürütülmüş, bu çalışmalar sonucunda "Sürdürülebilir ihracat artışını sağlayacak ihracat yapısını oluşturmak" amacıyla hazırlanan 2004-2006 İhracat Stratejik Planı, 2004 yılı Ocak ayı itibarıyla yürürlüğe konulmuştur.

Stratejik Planda 2006 yılı için hedef olarak benimsenen 75 milyar Dolar da, kamu kurumlarımız ile özel sektörümüzün aralarında oluşturduğu etkin koordinasyon ve ihracatçılarımızın performansı sayesinde aşılarak 85 milyar Dolar olarak gerçekleştirilmiştir.

2004-2006 İhracat Stratejik Planı kapsamında, kamuda ilk e-imza uygulaması olan Dahilde İşleme Rejimi Otomasyon Projesi tamamlanarak 1 Ağustos 2005 tarihinde yürürlüğe konulmuş, ihracatın önündeki bürokratik sorunlar envanteri hazırlanarak, ilgili kurumlarla çözümler üzerinde çalışılmaya başlanmış, AB mali fonları kaynaklı 10 milyon Euro tutarındaki Moda ve Tekstil İş Kümesi Projesi hayata geçirilmiş ayrıca dünyanın ilk devlet destekli marka destek programı niteliğini taşıyan TURQUALITY® Projesi oluşturulmuştur.

Dünya Ticaret Örgütü verilerine göre 2002 yılında dünya genelinde ihracat sıralamasında 25 inci olan ülkemiz, 2004-2006 İhracat Stratejik Planı döneminde 22nci sıraya yükselmiştir.

2007 yılında ihracatımız %25,3 artışla 107,2 milyar dolar olmuştur. Böylece ihracatımız, ilk defa 100 milyar dolar seviyesini geçmiş ayrıca dünya ihracatı içerisindeki payımız da %1,04 olmuştur.

2008 yılında ise ihracatımız 132 milyar dolar olmuş, dünya ihracatı içerisindeki payımız da %1,1'e yükselmiştir.

2008 yılında ihracatımızın sektörel yapısına bakıldığında; ihracatımızda %10,3 payı olan tarım ürünleri ihracatının %19,5 oranında artarak 13,5 milyar dolar seviyesine geldiği görülmektedir. Madencilik ürünleri ihracatımızın genel ihracatımızdaki payı %2,5 olup, sektörün 2008 yılı ihracat artışı %19 seviyesindedir. İhracatımızın %87,3'ünü oluşturan sanayi ürünleri ihracatı ise 2007 yılında %23,6 oranında artmış ve 115,2 milyar dolar olmuştur. Sanayi ürünlerinin genel ihracatımız içerisindeki yüksek payı nedeniyle, söz konusu ürünlerin ihracat artış hızı, genel ihracat artışında belirleyici olmuştur.

Sanayi ürünleri içerisinde önemli bir yer tutan Taşıt Araçları ve Yan Sanayi ihracatında 2008 yılında %14,6 oranında artışla 24,5 milyar dolarlık ihracata ulaşılmıştır.

2008 yılında 18,8 milyar dolar düzeyinde ihracat gerçekleştiren Demir Çelik Ürünleri Sektörünün genel ihracatımız içerisindeki payı 2008 yılında %14,2'ye ulaşmıştır.

Genel ihracatımızdan %11,9 oranında pay alan Kimyevi Maddeler ve Mamulleri sektörü, 2008 yılı ihracatımızda en fazla sahip üçüncü sektör olmuş ve toplam ihracatı 15,7 milyar dolar olmuştur.

Genel ihracatımızdan %11,7 oranında pay alan Hazır Giyim ve Konfeksiyon sektörünün 2008 yılı ihracatı ise 15,4 milyar dolara ulaşmıştır.

Tarımsal ürünler ihracatımız 2008 yılında %19,5 oranında artışla 13,5 milyar dolar seviyesine yükselmiştir. Alt gruplar itibarıyla bakıldığında ise Hububat, Bakliyat, Yağlı

Tohumlar ve Mamulleri ihracatı %35,6 artış ile 4 milyar dolar ve Ağaç Mamulleri ve Orman Ürünleri ihracatı %23,4 artış ile 2,6 milyar dolar olmuştur.

Son olarak, Madencilik Ürünleri ihracatımız ise, bir önceki yıla göre %19 artış oranı ile 3,2 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmiştir.

2008 yılı ihracatımız ülke grupları itibarıyla incelendiğinde, Avrupa Birliği'nin (AB) ihracattaki ağırlığının devam etmekte olduğu görülmektedir. 2008 yılında AB ülkelerine yapılan ihracat %4,9 artarak 63,4 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. AB ülkeleri %48 ile ihracatımızda en yüksek paya sahiptir.

Ülke bazında ise 2008 yılında genel ihracatımızda %9,8 ile en yüksek paya sahip Almanya'ya olan ihracatımız %8 artarak 13 milyar dolar olarak gerçekleşmiş, ikinci sırada yer alan İngiltere'ye olan ihracatımız %5,4 oranında azalarak 8,2 milyar dolar, üçüncü sırada yer alan Birleşik Arap Emirliklerine ihracatımız %146,1 artarak 8 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.

İhracatta bölgesel bağımlılığın önüne geçilmesi ve sürdürülebilir ihracat alt yapısının oluşturulması amacıyla ihraç pazarlarının çeşitlendirilmesine yönelik çalışmalar devam etmektedir. Bu kapsamda, Müsteşarlığımız tarafından 2000 yılından itibaren geliştirilmeye başlanılan bölge stratejileri kapsamındaki çalışmalara da hız verilmiştir.

Böylece, 2000 yılında 1 milyar doların üzerinde ihracat yaptığımız ülke sayısı 4 iken, 2007 yılında 24 ülkeye, 2008 yılında da 29 ülkeye ulaşılmıştır.

2008 yılı Ağustos ayı ile birlikte dünya genelinde olumsuz etkilerini hissettirmeye başlayan küresel ekonomik kriz, tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de 2009 yılında ihracatın gerilemesine sebep olmuştur.

2009 yılı ilk 9 aylık döneminde ihracatımızdaki aylık bazda düşüşlerle ortalama %30,3 seviyesinde gerçekleşmiştir. Bununla birlikte, 2009 yılı Ekim ayı ile birlikte ihracatımız dünya genelinde görülen toparlanma eğilimlerine paralel olarak yeniden artış eğilimine girmiştir.

Böylece, 2008 yılı ile kıyaslandığında aylık bazda ihracatımız, 2009 yılında ilk kez Ekim ayında artış göstermiş ve %3,8 artarak aylık 10,1 milyar dolara ulaşmıştır.

Kasım ayındaki %5,2'lik düşüşe rağmen Aralık ayında görülen %30,2'lik büyüme sonucunda 2009 yılında ihracatımız, bir önceki yıla göre %22,6 oranında azalarak 102,1 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. Bu çerçevede ihracatımız, 2010-2012 Orta Vadeli Program'ında öngörülen 98,5 milyar dolar ihracat hedefini 3,6 milyar dolar aşmıştır.

DTÖ verilerine göre dünya genelinde ithalat önemli ölçüde daralmış olup, bu kapsamda, 2009 yılında A.B.D.'nin ithalatı %26,1, Almanya'nın %21,5, İspanya'nın %31,3, Bulgaristan'ın %37,1, Endonezya'nın %27,8, Macaristan'ın %28,9, Malezya'nın %21,1, Romanya'nın %35,7 ve Yunanistan'ın %33,5 azalmıştır.

2009 yılında ihracatımızın sektörel yapısına bakıldığında; ihracatımızda %13 payı olan tarım ürünleri ihracatının, tarım ürünlerine olan talep yapısının esnek olmaması nedeniyle %1,6 gibi cüzi bir oranda azalarak 13,3 milyar dolar olduğu görülmektedir. Madencilik ürünleri ihracatımız ise başta petrol olmak üzere enerji fiyatlarındaki gerilemeye paralel %23,1 azalarak 2,5 milyar dolar olmuştur. İhracatımızın %84,5'ini oluşturan sanayi ürünleri ihracatı ise düşen emtia fiyatları, daralan uluslararası piyasalar ve azalan talep nedeniyle %25,1 düşerek 86,4 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmiştir.

Genel olarak ihracatımızda %22,6 oranında gerileme olurken ihracatında artış görülen sektörlerimiz "yaş meyve ve sebze (%12,5)", "zeytin ve zeytinyağı (%12,5)", "tütün(%7,5)" ve "kesme çiçek (%6,7)" olmuştur.

İhracatımızda geleneksel sektörlerimiz olan “hazırgiyim ve konfeksiyon” ihracatımız %15,5 oranında gerilerken “tekstil ve hammaddeleri” ihracatımız %19,2, deri ve deri mamulleri ihracatımız %20,9 ve halı ihracatımız da %7,1 azalmıştır.

Sanayi grubu içerisinde en fazla ihracat gerçekleştiren “taşıt araçları ve yan sanayi” sektörü ihracatı %31,6 azalarak 16,8 milyar dolar olmuş, “demir-çelik” ürünleri ihracatı %43,2 azalarak 10,7 milyar dolar ve “kimyevi maddeler ve mamulleri” ihracatı da %30,4 azalarak 10,9 milyar dolar olmuştur.

2009 yılı ihracatımız ülke grupları itibarıyla incelendiğinde, Avrupa Birliği (AB-27)’nin %46 pay ile en fazla ihracat yaptığımız ülke grubu olduğu görülmektedir. AB’ye ihracatımız 2009 yılında %25,8 azalış ile 63,4 milyar dolardan 47 milyar dolara gerilemiştir. Bununla birlikte, Afrika Ülkeleri’ne ihracatımız %12,3 artarak 10,2 milyar dolar seviyesine yükselmiştir.

Ülke bazında ise 2009 yılında genel ihracatımızda %9,6 ile en yüksek paya sahip Almanya’ya olan ihracatımız %24,3 azalarak 9,8 milyar dolar olarak gerçekleşmiş, ikinci sırada yer alan Fransa’ya olan ihracatımız %6,1 oranında azalarak 6,2 milyar dolar, üçüncü sırada yer alan İngiltere’ye ihracatımız ise %27,4 azalarak 5,9 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.

2008 yılında olduğu gibi 2009 yılında da ihracat yapmayan ilimiz olmamıştır. En fazla ihracat yapan illerimiz İstanbul (55,7 milyar dolar), Bursa (9 milyar dolar), İzmir (6,1 milyar dolar), Ankara (4,9 milyar dolar) ve İzmit (4,6 milyar dolar) olmuştur.

Türkiye’nin dış ticaretinin yapısal bir değişim izlediği 2000’den günümüze kadar olan döneme ilişkin dış ticaret yapısı, ihracat ve ithalatın GSMH içerisindeki payları ve ihracatın ithalatı karşılama oranları, Tablo-1’de görülmektedir. İhracatın GSMH’ya oranı 2008 yılında %25,4 ile en yüksek düzeyine ulaşmıştır. 2012 yılında da, toplam ihracatın GSMH’ya oranı %19,2 düzeyinde iken, toplam ithalatın GSMH’ya oranı %32,17 düzeyinde gerçekleşmesi beklenmektedir.

Tablo-1: 2000-2012 Dönemindeki Türkiye’nin Dış Ticareti

Yıllar	İhracat (Milyon \$)	İthalat (Milyon \$)	Dış Ticaret Hacmi (Milyon \$)	Dış Ticaret Açığı (Milyon \$)	İhracatın İthalatı Karşılama Oranı (%)	GSMH (Milyar \$)	İhracatın GSMH İçerisindeki Payı (%)	İthalatın GSMH İçerisindeki Payı (%)
2000	27.775	54.503	82.278	-26.728	51,0%	201,36	13,8%	27,07%
2001	31.334	41.399	72.733	-10.065	75,7%	144,31	21,7%	28,69%
2002	36.059	51.554	87.613	-15.495	69,9%	182,85	19,7%	28,19%
2003	47.253	69.340	116.593	-22.087	68,1%	238,31	19,8%	29,10%
2004	63.167	97.540	160.707	-34.373	64,8%	301,67	20,9%	32,33%
2005	73.476	116.774	190.251	-43.298	62,9%	362,80	20,3%	32,19%
2006	85.535	139.576	225.111	-54.041	61,3%	402,30	21,3%	34,69%
2007	107.272	170.063	277.334	-62.791	63,1%	489,00	21,9%	34,78%
2008	132.027	201.964	333.991	-69.936	65,4%	520,20	25,4%	38,82%
2009	102.143	140.928	243.071	-38.786	72,5%	954,00	10,7%	14,77%
2010	113.883	185.544	299.428	-71.661	61,4%	729,05	15,6%	25,45%
2011	134.907	240.842	375.749	-105.935	56,0%	772,30	17,5%	31,18%
2012	148.500	248.700	397.200	-100.200	59,7%	773,00	19,2%	32,17%

Dış ticaret dengesi: İhracattan ithalatın çıkartılmasıyla hesaplanır. Farkın negatif olması dış ticaret açığı, pozitif olması ise dış ticaret fazlası olarak adlandırılır.

Dış ticaret hacmi: Bir ülkenin belirli bir dönemde (genellikle bir yılda) gerçekleştirdiği ihracat ve ithalatın toplamıdır.

İhracatın ithalatı karşılama oranı: İhracat değerinin ithalat değerine oranlanmasıyla bulunur. Bu oran, yaptığımız ihracatın ithalatın yüzde kaçını karşıladığını ifade etmektedir.

Türkiye'nin İhracatının Sektörel Analizi

İhracatta sanayi ürünlerinin payının artırılması amacıyla, 1980 yılından itibaren uygulamaya konan teşvikler (vergi iadesi, ihracatçıların döviz tutma yetkisi) etkili olmuş ve 2007 döneminde sanayi ürünleri ihracatının payı %36'dan %94 düzeyine yükselmiştir. Sanayi ürünlerinin ihracat payındaki gelişme, tarımsal mallar ihracatının görece payının azalmasına paralel olarak gerçekleşmiştir. Söz konusu dönemde, sanayi malları ihracatının GSMH içindeki payı da, sürekli artışı göstermiştir. Bu durum, iç talebin kontrol altında tutulmasının ve ihracatın parasal araçlarla teşvik edilmesinin de bir sonucudur. Planlı dönemin başlangıcı olan 1963 yılında, ihracatın %79'u tarım ve hayvancılık, %17'si ise sanayi ürünlerinden oluşmaktaydı. 1980 yılında tarım kesiminin ihracat içerisindeki payı %56, sanayi kesiminin payı ise %36 olarak gerçekleşmiştir. Tarımsal ürünlerin ihracat gelirlerindeki göreceli payı, bu tarihten sonra izlenen teşvik politikalarına ve döviz kurlarındaki ayarlamalara paralel olarak gerileyerek 1995'de %10'un altına düşmüştür. Buna karşılık sanayi ürünlerinin payı, 1980'de %36 düzeyinden 2000'li yılların başında %90'ın üzerine yükselmiştir. Bu artışta, sanayi ürünleri ihracatını teşvik edici politikalar, döviz kurlarındaki ayarlamalar ve iç talebi kısarak sanayi üretimini dış piyasalara yönlendirmeye yönelik önlemler etkili olmuştur. İzlenen politikalar sonucunda, 2006 yılında toplam ihracat içerisinde sanayi ürünlerinin payı, %93,8 seviyesine ulaşmıştır. 2006 yılında tarımsal ürünlerin toplam ihracattaki payı %4,1'e gerilemiştir. Son 10 yıl itibarıyla ihracat içerisindeki düzeyini koruyan madencilik ve taşocakçılığı ürünlerinin 2006 yılındaki payı, %1,3 düzeyinde gerçekleşmiştir.

Türkiye'nin başlıca sektörler göre ihracat yapısındaki değişimi, Tablo-2'de düzenlenmiştir.

Tablo-2: Türkiye'nin İhracatının Başlıca Sektörlere Göre Dağılımı (milyon \$, % pay)

Yıllar	İhracat (Milyon \$)	I. TARIM (Milyon \$)	% Pay	II. SANAYİ (Milyon \$)	% Pay	III. MADENCİLİK (Milyon \$)	% Pay
2000	27.180	4.019	15%	22.593	83%	568	2%
2001	31.049	4.804	15%	25.671	83%	574	2%
2002	36.174	4.555	13%	30.343	84%	1.276	4%
2003	47.880	6.087	13%	40.952	86%	841	2%
2004	64.027	7.591	12%	55.237	86%	1.199	2%
2005	73.434	9.228	13%	62.691	85%	1.514	2%
2006	85.775	9.764	11%	73.930	86%	2.080	2%
2007	105.965	11.355	11%	91.894	87%	2.716	3%
2008	127.710	13.572	11%	110.877	87%	3.261	3%
2009	97.082	13.262	14%	81.312	84%	2.508	3%
2010	112.136	15.022	13%	93.457	83%	3.657	3%
2011	131.483	17.402	13%	110.284	84%	3.797	3%
2012	136.024	18.923	14%	113.078	83%	4.023	3%

Uluslararası standart sanayi sınıflamasına (ISIC) göre Türkiye'nin ihracatı değerlendirildiğinde; ihracat aralıklı olarak imalat sanayi sektöründen oluşmaktadır. Toplam ihracat içerisinde, temel ağırlığı oluşturan alt sektörler kapsamında; tarımsal ürünlerde ağırlıklı payı, gıda maddeleri oluşturmaktadır. Tarımsal ürün ihracatı içerisinde gıda maddelerinin yanı sıra ağırlıklı yer tutan bitkisel ürünler ise; pamuk, tütün, fındık ve kuru üzumdür. Sanayi sektörü içerisinde temel ağırlığı oluşturan sektörler ise, hazır giyim, dokumacılık, motorlu kara taşıtları ve demir-çeliktir.

Günümüzde ihracatta ilk sıralarda yer alan ürünler; motorlu kara taşıtları, tekstil ürünleri ve giyim eşyaları, demir-çelik, elektrikli makine ve cihazlar ile kimyasal madde ve ürünleridir. Sanayi ürünlerinde lokomotif sektör, dokuma ve giyim sanayi ürünleridir. Ortalama olarak, Türkiye ihracatının üçte birinden fazlasını bu alt sektör ürünleri oluşturmaktadır. Daha sonra, demir-çelik sanayi ürünleri gelmektedir. Sonuç olarak, Türkiye ihracatının sektörel açıdan değerlendirecek olursak; ön plana çıkan ana sektör, sanayi sektörüdür. Sanayi sektörü içerisinde önemli paya sahip olan alt sektörler ise; tekstil, motorlu kara taşıtları ve demir-çelik sektörleridir.

Türkiye'nin ihracatının Mal Türleri itibariyle Analizi

Dış ticaret içerisinde, geniş ekonomik kategorilerin sınıflamasına (BEC) göre ihracat incelendiğinde; Tablo-3'e göre, ara malları ihracatının toplam ihracat içerisindeki payı, 2000-2006 dönemi itibariyle çok fazla bir değişme göstermemiştir. Ara malları ihracatının toplam ihracat içerisindeki payı, yaklaşık %44'tür. Yatırım malları ihracatının toplam ihracat içerisindeki payı ise, yıllar itibariyle artış göstermektedir. 2006 yılı için yatırım malları ihracatının toplam ihracat içerisindeki payı %11'dir. Tüketim malları ihracatının toplam ihracat içerisindeki payı, yıllar itibariyle %50'lik payını korumuştur. Son yıllarda biraz gerileyen tüketim malları ihracatının toplam ihracattaki payı 2006 yılında %44'tür. Tüketim malları ihracatında önemli payı oluşturan kalemler sırasıyla; yarı dayanıklı tüketim malları, dayanıksız tüketim malları, dayanıklı tüketim malları, esası yiyecek ve içecek olan işlenmemiş mallar, esası yiyecek ve içecek olan işlenmiş mallar ile binek otomobilleridir. 2006 yılı itibariyle toplam ihracatın yaklaşık %44'ünü oluşturan ara malları içerisinde, ağırlığı %70'lik payı ile sanayi için işlem görmüş maddeler oluşturmaktadır. Ayrıca, taşımacılık araçlarının aksam ve parçaları, sanayi için işlem görmemiş maddeler, diğer önemli kalemlerdir. 2006 yılı itibariyle toplam ihracatın %11'ini oluşturan yatırım malları ise; sanayi ile ilgili taşımacılık araç-gereçleri ile sermaye mallarından oluşmaktadır.

Tablo-3: Türkiye'nin İhracat ve İthalatının Ana Mal Grupları İtibariyle Dağılımı (milyon\$)

TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU
DIŞ TİCARET İSTATİSTİKLERİ VERİ TABANI

Yıllar	Yatırım(sermaye) malları		Hammadde(aramaları)		Tüketim malları		Diğerleri	
	İhracat Dolar	İthalat Dolar	İhracat Dolar	İthalat Dolar	İhracat Dolar	İthalat Dolar	İhracat Dolar	İthalat Dolar
2000	2.175,70	11.365,34	11.565,08	36.009,56	13.986,73	6.928,48	47,40	199,45
2001	2.658,24	6.940,43	13.368,64	30.300,84	15.261,53	3.813,41	45,81	344,41
2002	2.790,18	8.399,56	14.657,33	37.655,83	18.464,85	4.898,33	146,74	600,07
2003	4.344,03	11.325,91	18.494,47	49.734,76	24.125,34	7.813,32	288,99	465,70
2004	6.530,84	17.397,44	25.945,61	67.549,44	30.501,89	12.100,28	188,82	492,61
2005	7.997,69	20.363,22	30.289,78	81.868,28	34.835,40	13.975,30	353,54	567,35
2006	9.423,37	23.347,56	37.788,25	99.604,66	37.790,48	16.116,33	532,58	507,63
2007	13.754,54	27.054,43	49.403,03	123.639,63	43.695,83	18.694,02	418,35	674,63
2008	16.725,38	28.020,67	67.733,80	151.747,10	47.076,91	21.489,24	491,11	706,57
2009	11.116,83	21.462,82	49.734,01	99.509,82	40.733,03	19.289,71	558,74	666,07
2010	11.771,08	28.818,24	56.380,66	131.445,43	45.320,51	24.734,93	410,97	545,73
2011	14.191,70	37.270,61	67.941,70	173.140,24	52.218,85	29.692,27	554,63	738,56
2012	11.214,70	27.448,46	69.372,06	145.733,41	45.296,16	21.765,74	394,56	835,10

Sonuç olarak, Türkiye ihracatının mal grupları itibariyle analizini değerlendirecek olursak; ön plana çıkan mal grupları ihracatı, tüketim malı ve ara malı ihracatıdır.

Türkiye'nin 2000 sonrası değişen dış ticaret yapısında, dış ticaret hacminin hızla artışı görülmektedir. Ayrıca, bu dönemde, Türkiye'nin ihracatının GSMH'ya oranı da, büyük oranda artış göstermiştir. Türkiye'nin 2006 yılına ilişkin, ihracat yapısı sektörel boyutta analiz edildiğinde, ihracatta %94 düzeyi ile ağırlıklı payın, sanayi sektöründe olduğu görülmektedir. Daha sonra ihracattan aldığı %4,5'lik pay ile tarım sektörünün geldiği ve madencilik sektörünün ise %1,3 pay aldığı söylenebilir. Geniş ekonomik kategorilerin sınıflamasına (BEC) göre ihracat incelendiğinde; tüketim malları ihracatının toplam ihracatın %44,2'sini, ara malları ihracatının toplam ihracatın %44'ünü, yatırım mallarının ise, toplam ihracatın %11'ini oluşturduğu görülmektedir. Türkiye'nin ithalatının GSMH'ya oranı yıllar itibariyle büyük oranda artış göstererek, 2006 yılında %30 düzeyine ulaşmıştır. Diğer bir deyişle, Türkiye'nin ürettiğinin yaklaşık olarak 1/3'ü ithalata gitmektedir. Türkiye'nin ithalat yapısı sektörel boyutta incelendiğinde, tarım sektörünün payının 2000-2006 döneminde çok fazla bir değişme göstermediği, bu dönemde %1-%3 aralığında değiştiği söylenebilir. Madencilik sektörünün payı ise, 2006 yılında neredeyse yarı yarıya gerileyerek %15,8 seviyesine düşmüştür. Toplam ithalat içerisinde ağırlıklı sektör, %80'lik payı ile sanayi sektörüdür. Geniş ekonomik kategorilerin sınıflamasına göre 2006 yılına ilişkin ithalatın dağılımı incelendiğinde, yatırım malları payının 1990'lı yılların başındaki değerlerine göre sürekli bir düşüş göstererek %20'lerin altına (%16,7) gerilediği, tüketim malları ithalatının ise, 1990'lı yıllardan günümüze değin toplam ithalatta sürekli olarak yaklaşık %10'luk paya (%11,5) sahip oldu-u söylenebilir. İthalatta ağırlıklı payı ise, %71,3 ile hammadde ve ara malları ithalatı oluşturmaktadır.

Türkiye'nin başarılı bir ticaret yapısını gerçekleştirebilmesi, öncelikle, geçmişten günümüze taşıdığı yapısal sorunlarını çözümlenebilmesine bağlıdır. Bu sorunların en başında, makro ekonomik istikrarın sürekliliğinin sağlanamamış olması gelmektedir. İkinci sorun olarak da, Türkiye'nin ihracatının ithalata olan bağımlılığıdır. Günümüzde Türkiye'nin ihracatının ithalata bağımlılığı, %70 düzeyini aşmaya başlamıştır. Diğer bir deyişle, bu durumu şöyle ifade edebiliriz; Türkiye gerçekleştirdiği her 100 birimlik ihracat için 70 birimlik ithalat yapmak durumundadır. Bu da, Türkiye'nin dış ticarete ithalata bağımlılığı durumunu açıkça ortaya koymaktadır. Ayrıca, 2001 yılında ihracatın ithalatı karşılama oranı %75 düzeyine ulaşmasına karşın her geçen yıl bu oran düşerek, 2007 yılında %60 seviyesine gerilemiştir. Türkiye'nin ihracatı içerisinde en önemli paya sahip olan sanayi malı ihracatı, ithalatta önemli paya sahip ara malı ithalatının yapılabilişliğine bağlı bulunmaktadır. Türkiye'nin ihracatını etkileyen ve etkileyecek olan en önemli etkenlerden biri de, girdi maliyetleridir. Ayrıca doğrudan yabancı yatırımların ülkeye çekilmesi, gerek ihracat, gerekse ekonomik büyüme açısından da önemlidir. Türkiye'de özellikle ara malları ithalatı, büyümeyle doğrudan ilişkilidir. Yani, büyüme arttıkça ara malları ithalatı da artmaktadır. Doğal olarak bu süreçte, dış ticaret açığı da büyümektedir. Diyebiliriz ki, Türkiye'nin artan ara malı ithalatına bağlı olarak dış ticaret açığı genişlemektedir. Yani, Türkiye ekonomisinin yüksek büyüme hızları gerçekleştirdiği yıllarda, ithalat, ihracattan daha hızlı artmakta, dolayısıyla dış açık daha hızlı büyümektedir. Son yıllarda, ihracatın milli gelirin beşte birinde kalması, buna karşılık ithalatın milli gelirin üçte birine ulaşması ile birlikte, dış açık da büyümüştür. Türkiye'nin dünya ekonomisiyle bütünleşmesinin en önemli göstergesi, dış ticaret hacmindeki artıştır. Türkiye'nin dış ticareti, 2006 yılında yaklaşık 250 milyar dolar olarak gerçekleşirken, Türkiye'nin söz konusu yıldaki dışa açıklık endeksi, %53'e ulaşmıştır. Ancak, dışa açıklık endeksinin niteliği, ithalat-ihracat bileşiminin nasıl seyrettiği, ihracatın ne kadarının ülke girdilerine dayandığı, ne kadarının ise, ithal girdi ağırlıklı olduğu önem kazanmaktadır. Son yıllarda, TL'nin aşırı değerlenmesine bağlı olarak, ihracata dönük sanayi, ihracatı sürdürebilmek amacıyla, ithal girdi kullanma yolunu seçmektedir. Buna bağlı olarak Türkiye ekonomisinde, ihracat için yapılan üretimde ithal girdi payı %66.5'e ulaşmıştır. Diğer bir deyişle, üretimde kullanılan her üç girdiden ikisi dışa bağımlı hale gelmiştir. Dolayısıyla üretim, daha az istihdam ile arttırılırken, reel ücretler gerilemektedir.

Son yıllarda, Türkiye'nin dış ticaretinde, yani hem ihracat hem ithalatında bir çeşitlenme görülmekle birlikte, ihracatçı görünen bazı sektörler, büyük ölçüde ithalatçı durumdadırlar. Ayrıca, Türkiye'nin son yıllarda ihracat için daha yüksek oranda ithalat yapması, Türk Lirasındaki değerlenme ile birlikte, ithal hammadde ve ara mallarının maliyetinin yerli ara malı ve hammaddeye göre düşük kalmasına bağlanmaktadır. Bu nedenlerle, sanayi kesimi, ara malı ve hammadde gereksinimini ithalatla karşılamaktadır. Türkiye'nin dış ticareti, bölgesel açıdan analiz edildiğinde, son yıllarda değişmeyen oranda OECD (dış ticaretin yaklaşık 2/3'ü) ve AB (dış ticaretin yaklaşık 1/2'si) ülkelerine olan bağımlılık dikkat çekmektedir.

İthal ikamesine dayalı sanayileşme stratejisinden, ihracata dönük sanayileşme stratejisine geçildiği dönem olan 1980'li yılların başından günümüze kadar olan sürede, ara malı ithalatının dış ticaret üzerindeki etkisi, Türkiye'nin sanayileşme stratejisinde yeniden bir değerlendirmeyi gerekli kılmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, Türkiye'nin dışa açık büyüme modelinde ara malı ve sermaye malı üretimine yönelik sektörel politikalar belirlenmeli ve bu politikalara dayalı ekonomik yapılanma hedeflenmelidir. Söz konusu durum, dış ticaretten

sağlanacak avantajı, katma değer artışına bağlı olarak arttıracaktır. Türkiye’de sürdürülebilir ihracat artışının gerçekleştirilmesi için, ihracatın az sayıdaki pazara ve sektöre bağımlılığının ortadan kaldırılması, katma değeri yüksek ürünlerin üretilmesi ve ihraç edilmesi, alım gücü yüksek pazarlara yönelmesi gerekmektedir. Türkiye’nin üretim yapısı ve yaratılacak katma değer gibi konular dikkate alındığında, dünya ticaretinde payı giderek artan sektörlerin hedef sektör olarak belirlenmesi gerekmektedir. Söz konusu sektörler; moda ve markaya dönük olmak üzere, tekstil ve konfeksiyon sanayi, elektrikli-elektronik makine ve cihazlar sanayi, otomotiv sanayi, makine-imalat sanayi, bilişim sektörü, demir-çelik sanayi ve gıda sanayidir. Bu bağlamda, ihracatta belirli sektörlerdeki yoğunlaşmayı azaltmak ve dünya ticaretinin yapısı da göz önünde tutularak, yeni sektörlerle yönelmek, dış ticaret açısından büyük önem taşımaktadır. Ayrıca, dış ticarete pazar çeşitlemesi ve yeni pazarlarda genişleme sağlanmalıdır. Söz konusu durumlar çerçevesinde, ihracatın artırılması ve dış ticaret hadlerindeki bozulmaların önlenmesi için, ürün ve pazar çeşitlenmesinin yanı sıra, ekonominin yapısından kaynaklanan makroekonomik dengesizlikler ortadan kaldırılmalı, teknolojik gelişmelerden yararlanmayı sağlayacak yeni yatırımlar yapılmalı, ihracatçılar bilgilendirilmeli, yol gösterilmeli ve dengeli teşvik politikalarıyla desteklenmelidir. İhracata dayalı sanayileşme stratejisinin başarısı, sermaye ve ara malı üreten endüstrilerin geliştirilmesine bağlıdır. Bu gelişim sağlanamazsa, Türkiye’de dış ticaret açığına ilişkin sorun büyüyerek devam eder. Bunu önlemek ve yapısal süreci tersine çevirmek için, ara malı ve sermaye malı üretebilecek endüstrilerin gelişimine yönelik politikaların uygulanması gereklidir.

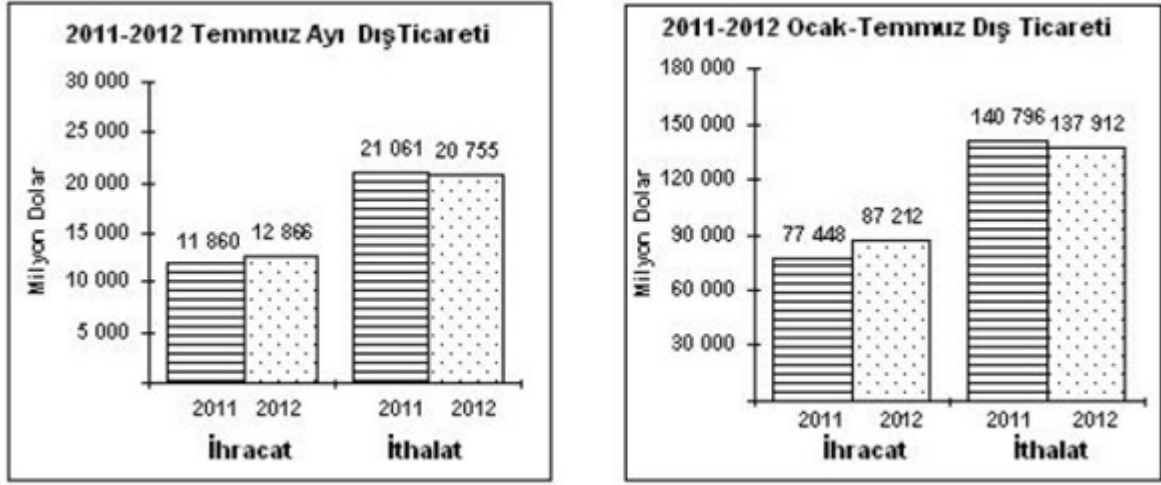
İthalat – İhracat ve Dış Ticaret Açığı

Türkiye İstatistik Kurumu ve Gümrük Müsteşarlığı işbirliği ile oluşturulan geçici dış ticaret verilerine göre; 2010 yılı Nisan ayında, 2009 yılının aynı ayına göre ihracat %25,2 artarak 9 466 milyon dolar, ithalat ise %47,4 artarak 14 922 milyon dolar olarak gerçekleşti. Aynı dönemde dış ticaret açığı 2 559 milyon dolardan 5 456 milyona ulaştı. 2009 Nisan ayında %74,7 olan ihracatın ithalatı karşılama oranı, 2010 Nisan ayında %63,4’e geriledi. 2009 Nisan ayında %45,5 olan Avrupa Birliği’nin (AB) ihracattaki payı 2010 Nisan ayında %45,8’e yükseldi. AB’ye yapılan ihracat, 2009 yılının aynı ayına göre %26,1 artarak 4 340 milyon dolar olarak gerçekleşti.

2010 Nisan ayında en fazla ihracat yapılan ülke Almanya oldu. Bu ülkeye yapılan ihracat 2009 Nisan ayına göre %27,8 artarak 924 milyon dolar olurken, Almanya’yı sırasıyla Fransa (534 milyon dolar), İngiltere (531 milyon dolar) ve İtalya (516 milyon dolar) takip etti. İthalatta ise, Rusya Federasyonu ilk sırada yer aldı. Bu ülkeden yapılan ithalat %67,2 artarak 2 034 milyon dolar olarak gerçekleşti. Rusya’yı sırasıyla Almanya (1 355 milyon dolar), Çin (1 251 milyon dolar) ve ABD (978 milyon dolar) izledi.

2010 Nisan ayında fasıllar düzeyinde en büyük ihracat kalemi, “*motorlu kara taşıtları, traktör, bisiklet, motosiklet*” (1 125 milyon dolar) olurken; bu fasılı, “*kazan makine ve cihazlar, aletler ve bunların aksam-parçaları*” (805 milyon dolar), “*demir-çelik*” (735 milyon dolar), “*elektrikli makine ve cihazlar, aksam-parçaları*” (654 milyon dolar), “*örme giyim eşyası ve aksesuarları*” (648 milyon dolar) izledi. Nisan ayında; en yüksek ithalatı olan fasıl “*mineral yakıtlar ve yağlar*” (3 330 milyon dolar) oldu. Bu fasılı; “*kazan makine ve cihazlar, aletler ve bunların aksam-parçaları*” (1 643 milyon dolar), “*demir ve çelik*” (1 355 milyon dolar) ve “*elektrikli makine ve cihazlar ve bunların aksam-parçaları*” (1 100 milyon dolar) izledi.

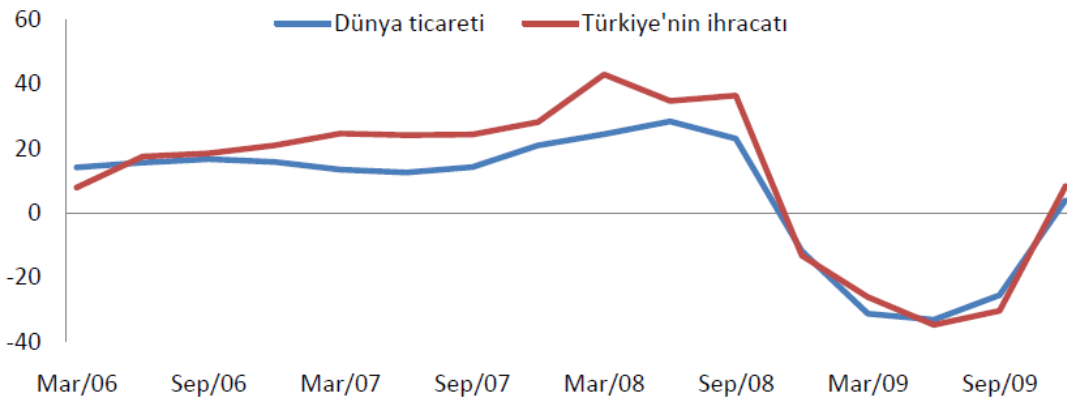
Grafik-1: Temmuz 2012 Dış Ticareti (Milyon ABD Doları)

Krizin dış ticaretimiz üzerindeki etkisi yıkıcı olmuştur

2009 yılında dış ticaretimiz küresel krize bağlı talep daralması nedeniyle oldukça olumsuz etkilenmiştir. Bu dönemde ihracatımızın yarısına yakınına gerçekleştirdiğimiz AB pazarı hızlı bir şekilde daralmış, Orta Doğu ve Kuzey Afrika piyasalarına yönelme çabası da bu kaybın telafisini mümkün kılmamıştır. Bu dönemde ihracatımızdaki azalış, dünya ticaretindeki daralmaya paralel bir seyir izlemiştir (Şekil 1). 2009 yılında kriz öncesine (Ekim 07-Eylül 08) göre ihracatımız yüzde 25, ithalatımız yüzde 33 oranında daralmıştır. 2008 yılına göre ise ihracattaki daralma yüzde 23, ithalatımızdaki daralma yüzde 30 olarak gözlenmiştir.

Şekil-1: Dünya ticaretinin ve Türkiye ihracatının bir önceki yılın aynı ayına göre değişimi, 2006-2009

Kaynak: DTÖ, TÜİK

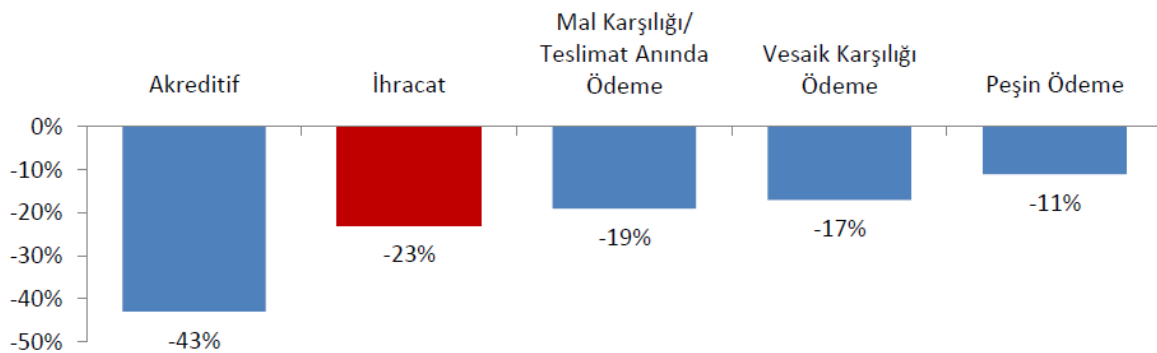
Ancak, ihracatın daralmasında finansman sıkıntısı da etkili olmuştur.

Finans sektöründeki kriz nedeniyle, hem alıcı şirketlerin, hem de yerli ihracatçıların dış ticaret finansmanına erişimi önemli ölçüde daralmıştır. Türkiye’de ihracatın çoğunluğu mal karşılığında ödeme ve teslimat anında ödeme yöntemi ile finanse edilmektedir. Bu yöntemle finanse edilen ihracatın değeri 2001 yılında 14 milyar dolar seviyesindeyken 2008 yılında 75 milyar dolar düzeyine ulaşmıştır. 2009 yılında ise bu finansman yöntemi yüzde 19 daralarak 61 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Türkiye’de ihracat finansmanı için çok önemli olan bir diğer yöntem de vesaik karşılığı ödeme yöntemidir ve bu şekilde finanse edilen ihracatın değeri 2001 yılında 9 milyar dolar seviyesinden 2008 yılında 23 milyar dolar seviyesine ulaşmıştır. 2009 yılında ise bu finansman yöntemi ile ihracat yüzde 17 daralarak 19 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Akreditifler Türkiye’de ihracat finansmanı için yaygın olarak kullanılan bir yöntem değildir. Bu yöntem ile finanse edilen ihracatın toplam değeri 2001 yılında 6 milyar dolar seviyesinden 2008 yılında 21 milyar dolar seviyesine çıkmıştır. 2009 yılında ise akreditif kullanımı yüzde 43 daralarak 12 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Yaygınlığı en az olan yöntem peşin ödeme yöntemidir ve kullanımı 2001 yılındaki 1,5 milyar dolar seviyesinden 2008 yılında 9 milyar dolar seviyesine çıkmış, 2009 yılında ise 8 milyar dolara (yüzde 11 daralma) inmiştir.

Finansman sıkıntısı olmasaydı 5 milyar dolar daha fazla ihracat yapabilirdik.

2009 yılında akreditif finansmanındaki daralma ihracattaki daralmanın iki katına yaklaşmıştır (Şekil 2). Bu da önemli miktarda ihracat potansiyelinin kaybedilmesine neden olmuştur. Örneğin, akreditif finansmanında diğer finansman yöntemlerindeki benzer bir daralma yaşanması sağlanabilseydi, 5 milyar dolar (2009 yılı ihracatının yüzde 5’i) daha fazla ihracat yapmak mümkün olabilecekti. Benzer bir durum ithalat finansmanında da gözlenmektedir. İthalatımızdaki yüzde 30’luk daralmaya rağmen akreditif finansmanındaki daralma yüzde 39 düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu durum dış ticaretteki daralmada küresel talebin düşmesinin yanında dış ticaretin finansmanındaki sıkıntıların da önemli bir etken olduğunu göstermektedir.

Şekil- 2:İhracat ve ihracatın finansman yöntemlerinde yıllık değişim, 2009

Kaynak: TÜİK

Şirket ve bankalara uygulanan anket de bu tespiti doğrulamaktadır.

Dış ticaretteki ve dış ticaret finansmanındaki son dönem gelişmelerin izlenebilmesi amacıyla TEPAV tarafından Türkiye’nin en büyük 1,000 ihracatçı kuruluşları arasından 40

şirkete ve dış ticaret finansmanına aracılık yapan 5 mevduat bankasına Nisan 2010'da anket uygulanmıştır. Şirket anketlerinin sonuçları aşağıda özetlenmiştir:

(1) 2009 yılının dördüncü çeyreğinde, krizin ilk etkilerinin gözlemlendiği 2008'in son çeyreğine göre şirketlerin yüzde 50'sinde ihracat daralmaya devam etmiştir. 2008'in son çeyreğine göre ihracatları yükselen firmaların oranı ise yüzde 37,5'tir.

(2) Şirketlerin yüzde 85'inin ihracatı finansal krizden az ya da ciddi düzeyde olumsuz etkilenmiştir. Finansal krizden az etkilenenlerin oranı yüzde 40, hiç etkilenmeyenlerin oranı ise yüzde 15'tir.

(3) Şirketlerin yüzde 52,5'inin ihracatında küresel krizin sonucu olarak kısıtlanma devam etmektedir.

(4) Bu dönemde ihracatta maruz kalınan temel kısıtlar yüzde 90,5 ile "yeni sipariş olmaması", yüzde 57,1 ile "alıcı tarafından finansman sıkıntısı" ve yüzde 23,8 ile "bankalardan finansman gelmemesi" olarak belirtilmiştir.

(5) Şirketlerin sadece yüzde 15'i 2010 yılında ihracatının kriz öncesi seviyelere çıkmasını beklemektedir.

(6) İhracatçıların yüzde 35'i gelişmiş ülke piyasalarına bağımlılığını azaltmak için ihracatını geliştirmekte olan ülkelere doğru kaydırmak düşüncesindedir. Rusya, Mısır, Fas, İran, Libya ve diğer Afrika ülkeleri bu ülkelerin başında gelmektedir.

(7) Şirketlerin yüzde 5'i daha önce planlanmış bir işlemi dış ticaret finansmanı eksikliği nedeniyle iptal etmiştir.

(8) 2009 yılının dördüncü çeyreğinde 2008 yılının dördüncü çeyreğine kıyasla, şirketlerin yüzde 40'ı dış ticaretin finansmanına ilişkin maliyetlerin arttığını, yüzde 35'i azaldığını, yüzde 25'i ise değişmediğini belirtmektedir.

(9) Şirketlerin yüzde 7,5'i dış ticaret finansmanının maliyeti normalden daha fazla olduğu için bir dış ticaret faaliyetini ertelemiştir.

(10) Ankete katılan firmaların yüzde 70'i çalıştıkları bankaların 2008 yılının dördüncü çeyreğinden itibaren riskten daha fazla kaçınmaya başladığını düşünmektedir.

(11) Ankete katılan firmaların yüzde 5'i çalıştıkları bankaların dış ticaret finansmanı işlemleri için hala daha katı krediye uygunluk kriterleri uygulamaya devam ettiğini belirtmektedir.

(12) Ankete katılan firmaların yüzde 27,5'i hükümetin kriz süresince dış ticaret finansmanının maliyetinde görülen artış ve dış ticaret miktarında görülen azalmayı önlemek üzere aldığı önlemlerden haberdardır.

Şirketlerin anket sonuçlarını yorumlamak gerekirse; krizin üzerinden geçen 1,5 yıla rağmen şirketlerin yarısından fazlasının ihracatında kısıtlanma hissetmesi ve 2010 yılında kriz öncesi ihracat rakamlarını yakalamayı bekleyen şirket oranının yüzde 15 olması ihracatçıların sorunlarının ne derece önemli olduğunu göstermektedir. Finansman eksikliğinden ve maliyetinden dolayı ihracatını erteleyen ve iptal eden şirketlerin yüzde 5'in üzerine çıkması, finansman sıkıntısının ihracatı daraltıcı etkisine bir diğer önemli göstergedir.

Bankalara uygulanan anket sonuçları da dış ticaret finansmanındaki sıkışmayı gözler önüne sermektedir. Özellikle ve belirli muhabir bankalarına ve ülkelere yönelik sıkılaştırmaların yakından takip edilmesi gerekmektedir. Banka anket sonuçları aşağıdaki şekilde özetlenebilecektir:

(1) Bankalar, dış ticaret finansmanı araçlarının fiyatlandırılmasının artan fon maliyetlerinden (%60) ve artan sermaye gerekliliğinden (%20) dolayı olumsuz etkilendiğini belirtmiştir.

(2) Finansal kriz boyunca yaşanan likidite sıkıntısı, ankete katılan bankaların yüzde 60'ının dış ticaret finansman işlemlerini kısıtlamış ve bu nedenle bankalar daha sıkı krediye uygunluk kriterleri uygulamıştır.

(3) Dış ticaret finansman işlemleri kısıtlanan bankaların üçte ikisinin likidite durumu 2009 yılının son çeyreği itibarıyla düzelmiştir. Ancak, bankaların sadece üçte biri kredi koşullarını yeniden gevşetmiştir.

(4) Ankete katılan bankaların yüzde 80'i daha önce çalıştıkları muhabir bankalara uyguladıkları kriterlerde sıkılaştırmaya gittiğini belirtmiştir.

(5) Ankete katılan bankaların tamamı belirli ülkelerden muhabir bankalar için uyguladıkları kriterlerde sıkılaştırmaya gittiğini belirtmektedir. Bu ülkelerin başında ABD, İngiltere, Belçika, Kazakistan ve Ukrayna bulunmaktadır.

Dış ticarete ilişkin finansman imkânları ve sigorta mekanizması güçlendirilmelidir.

Sonuç olarak, Türkiye'nin dış ticaretini olumsuz yönde etkileyen en önemli faktör küresel talep yetersizliğidir. Ancak, ticaretin finansmanından kaynaklanan problemler de ihracatı kısıtlayıcı etki göstermektedir. Kriz döneminde bankaların ihracat kredisi kullanırken aradıkları standartları yaşanan likidite sorunundan dolayı sıkılaştırdıkları, ancak likidite koşullarındaki iyileşmeye rağmen koşulların gevşetilmediği gözlenmektedir. İhracatın yeniden artış trendine gireceği önümüzdeki dönemde finansman olanaklarının genişletilmesi oldukça önemlidir. Özellikle yeni pazarlara giriş sürecinde ihracat sigorta mekanizmalarının geliştirilmesi gerekmektedir.

Tablo-4: 2001-2010 yılları Türkiye'nin Dış Ticaret İstatistikleri

Yıllar Years	İhracat Exports		İthalat Imports		Dış ticaret dengesi	Dış ticaret hacmi	İhracatın ithalatı karşılama oranı
	Değer Value	Değişim Change	Değer Value	Değişim Change	Balance of Foreign Trade	Volume of Foreign Trade	Proportion of Imports covered
	'000 \$	%	'000 \$	%	Değer Value	Değer Value	by Exports % %
2000	27 774 906	4,5	54 502 821	34,0	-26 727 914	82 277 727	51,0
2001	31 334 216	12,8	41 399 083	-24,0	-10 064 867	72 733 299	75,7
2002	36 059 089	15,1	51 553 797	24,5	-15 494 708	87 612 886	69,9
2003	47 252 836	31,0	69 339 692	34,5	-22 086 856	116 592 528	68,1
2004	63 167 153	33,7	97 539 766	40,7	-34 372 613	160 706 919	64,8
2005	73 476 408	16,3	116 774 151	19,7	-43 297 743	190 250 559	62,9
2006	85 534 676	16,4	139 576 174	19,5	-54 041 498	225 110 850	61,3
2007	107 271 750	25,4	170 062 715	21,8	-62 790 965	277 334 464	63,1
2008	132 027 196	23,1	201 963 574	18,8	-69 936 378	333 990 770	65,4
2009	102 142 613	-22,6	140 928 421	-30,2	-38 785 809	243 071 034	72,5

2010	113 883		185 544					
	219	11,5	332	31,7	- 71 661 113	299 427 551		61,4
2011	134 906		240 841					
	869	18,5	676	29,8	- 105 934 807	375 748 545		56,0

2009 yılı Kasım ayı itibariyle 12 aylık kümülatif ihracat 99.8 milyar dolar, ithalat ise 137 milyar dolar olarak gerçekleşmiş ve dış ticaret açığı 37.2 milyar dolara gerilemiştir. 2000 yılı Ekim ayından itibaren sürekli olarak artan ihracat, 2008 yılının Ekim ayında yeniden azalmaya başlamıştır. 12 ay devam eden daralma 2009 yılı Ekim ayında, bir önceki senenin aynı ayına göre %3,9 oranında arttıktan sonra, Kasım ayında %5.2 oranında azalmıştır. Böylece, 2008 yılı Eylül ayında 12 aylık kümülatif ihracat 136 milyar doları aştıktan sonra sürekli olarak azalmış ve en düşük düzeyine 2009 yılı Kasım ayında ulaşmıştır. İhracatın bu dönemde %27 azalmasına rağmen, 2009 yılı Ocak-Aralık döneminde toplam ihracatın hedeflenen rakamın üzerinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. İthalatta ise daralma ihracatla aynı ayda başlamasına rağmen daha şiddetli olmuştur ve Ekim 2009'a kadar sürmüştür. Bu süreçte 211.9 milyar dolardan 136.5 milyar dolara gerileyen 12 aylık kümülatif ithalat %36 oranında azalmıştır. İthalatın daha hızlı daralmasıyla dış ticaret açığı da, 76 milyar dolara ulaştığı 2008 yılı Ağustos ayı düzeyinden, 2009 yılı Ekim ayı itibariyle 36.2 milyar dolara gerilemiştir. Böylece, 2008 yılı Ağustos ayında %63,5 olan 12 aylık ihracatın ithalatı karşılama oranı Ekim 2009'da %73,5'e yükselmiştir. Kasım ayı ise karşılama oranı 0.6 puan azalarak %72.9'a gerilemiştir.

Kaynakça:

<http://www.tuik.gov.tr/>

<http://www.tusiad.org/>

<http://www.iso.org.tr/>

<http://www.tesk.org.tr/>

<http://tr.scribd.com/doc/50267777/Turkiye-ihg-gelisimi>

<http://www.tcmb.gov.tr/>